

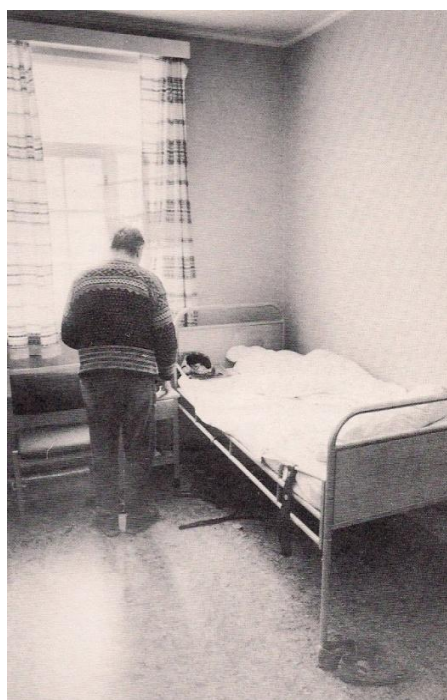
BBC 23: MER OM NORSK GALSKAPS HISTORIE, OG ROS TIL LOKALLAGET

I tidligere BBC-er har jeg gitt noen ”historiske innblikk” i steder som jeg har vært innom i løpet av min ”karriere”. Omsorgen for de underlødige har vært representert ved Gaukom på Toten, og de som har hatt en større eller mindre skrue løs har vært representert ved Dale i Sandnes. Denne gangen er turen kommet til Presteseter, og jeg er tilbake på Toten og de ”gale”, der jeg var fra 1987 til 1990. Å bruke såpass grove uttrykk for å beskrive psykiatriske pasienter, krever en forklaring: Et psykiatrisk sykehus var ikke hva det har blitt. Der det i dag er kanskje 100 inneliggende pasienter til enhver tid, kunne det bare for noen tiår siden være opptil 700. Dette var antallet på Dale, og Presteseter hadde nok nærmere 400. Sirkulasjonen var tilsvarende liten, og en stor del av plassene var opptatt av personer som hadde fast bopel på sykehuset – for livet. Når vi tenker på at mange av dem bodde på store saler – den største jeg kan huske hadde 18 senger – kan vi tenke oss hvilken tilværelse det var. Det er liten tvil om at ”inntakskriteriene” i sin tid var nokså vide. I mange tilfeller var det tale om personer med lav IQ og vanskelig sosial bakgrunn, to faktorer som gjerne hører sammen. Mange hadde nok utviklingshemning, eller et evnenivå som lå svært nær dette, og noe innenfor autismespekteret var heller ikke uvanlig. De dugde lite i arbeid, og kommunale sosiale tjenester for personer med slike behov hadde man vel ikke engang begynte å tenke på, utover å hjelpe litt med mat og klær. Store tilpassingsvansker, for ikke å si total mangel på forutsetninger for å klare seg selv, kan som kjent skape merkelig og problematisk oppførsel. Jeg er temmelig sikker på at det ofte var helt andre ting enn egentlige psykoser og andre alvorlige psykiatriske tilstander som lå til grunn for innleggelsene. De gangene det virkelig var det, så var det vel bare unntaksvis behov for å være på sykehuset på livstid. Også da spilte nok sosiale vansker en vesentlig rolle.

Døm selv. Bildet er fra slutten av 1950-tallet. Jeg synes jeg ser en gjeng som stort sett består av stakkarer som kanskje aldri hadde evne til å klare seg. Jeg utelukker selvfølgelig ikke schizofreni i noen tilfeller, men jeg tviler på at det var hovedbildet. (Dette, og to andre bilder fra Presteseter, er fra Bjørhovde, Haugerud og Nilsens bok *Presteseter sykehus 75 år* fra 1988.)

Resultatet av denne praksisen var at sykehusene helt til for bare ca. 20 år siden var bolig for en haug med forhutlete mennesker. Jeg husker en eldre kvinne med taterbakgrunn som neppe var blant de skarpeste. Som en av de få, hadde hun flott rom, og et eget lite bad. På badet klemte hun inn et bittelite bord, og de to minste stolene man kan tenke seg, og til og med et bilde av "Elg i solnedgang"-typen på veggen like ved dusjforhenget. Dermed kunne hun si at hun hadde toroms leilighet, som hun var uendelig stolt over! Ikke for det, det var faktisk gjort forsøk på å "flytte henne" ut i en egen leilighet. Problemet var bare at hun ble helt overlatt til seg selv, og lengtet tilbake til sykehuset. Hennes løsning ble å sette fyr på huset. Belønningen ble den nevnte "leiligheten". I huset som brant ned, bodde det også to skoleelever, på hver sin hybel. De reddet seg med nød og neppe ut fra flammene, og fikk nesten hundre tusen hver i erstatning for innbo. Brannstifteren fikk ingenting, og syntes dette var dypt urettferdig – det var tross alt hun som hadde gjort jobben!

Også bildet til venstre kan illustrere at mange pasienter var personer med relativt medfødte og varige behov. Dette er en gjeng som skal hjelpe kokka eller hva det er, som står til venstre. Bildet til høyre viser en heller stusselig hybeltilværelse på 40 år eller så. Skjønt det er vel ikke riktig å snakke om hybel, når man deler rom med flere andre. Langt opp på 1990-tallet var enerom luksus. Heller ikke på bildet til høyre kan jeg dy meg for å tenke at vi har med en nokså enkel sjel å gjøre.

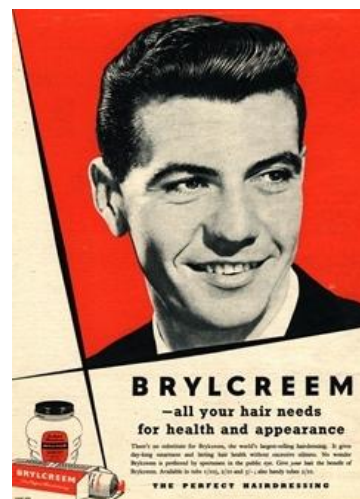
Mange pasienter drev dagene, år ut og år inn, med å slenge rundt på sykehusområdet, i kantinen, ved kiosken, i vestibyler og andre steder der det var litt trafikk. Mange var originaler som fikk god trening i å mestre sykehuslivet, og som på en måte klarte seg godt. Selvironi var heller ikke ukjent. En gang kom jeg fordi en gjeng som lå og slappet av, sov og halvsov på noen benker. "Her ligger vi i flokk og rad", sang en av dem. Den samme mannen skrev forresten på en selvbiografi. Den hadde arbeidstittelen "Bitre tårer". Jeg har aldri sett noen slik boktittel, så prosjektet må ha gått i vasken på en eller annen måte. Hvis mannen lever ennå, kan vi kanskje tilby ham å være gjesteskribent på en BBC? En av de tristeste skjebnene kunne skilte med å ha vært stallmann hos en kjent travtrener. Han ble uendelig glad og stolt hver gang jeg viste *ekte* interesse for dette.

En ung mann gikk helt opp i ansiktet på alle som han møtte, og stilte de samme spørsmålene hver gang, attpåtil ledsaget av et heller snodig kroppsspråk. Men autisme var det

neppe noen som tenkte på at han kanskje hadde, etter det jeg husker. Nærmere bestemt var det nok tale om høytfungerende autisme, det vil at det nærmet seg asperger. I stedet ble han for det meste oppfattet som psykotisk, selv om det nok vakte litt forbauselse at han ikke reagerte på en serie med antipsykotiske midler i store doser. Autismen forsvant i alle fall ikke.

Min ”yndlingspasient” var en mann i 40-årene som jeg hadde en god del å gjøre med. Han var dømt til det som da het sikring, langt på vei det som i dag kalles forvaring, for å ha vist nokså sterk interesse for noen jenter i sjuårsalderen inne i et skogholt. Jeg tviler på at han hadde til hensikt å gjøre særlig mer enn å ”leke doktor”, men det var nok ikke slik politi og psykiatrisk sakkyndige oppfattet situasjonen. Seksuelle avvik har jo aldri vært særlig populært. For lengre tid siden havnet jo flere på Reitgjerdet, norsk psykiatris svar på Alcatraz, for å ha vist fram et visst organ. På den tiden var det vel den moralske fordømmelsen som hadde mest å si for ”straffeutmålingen”. I nyere tid har nok fokuset på de skadelige effektene på offeret blitt mer dominerende. Min pasient forgikk seg i en overgangsfase mellom disse to epokene, og fikk vel smake både ny og gammel justis og psykiatri på engang. Han var ikke akkurat født under en heldig stjerne, på noen måte, kan vi si.

Jeg glemmer ikke den første ”samtalet” – i psykiatrien har man jo *samtaler* – jeg hadde med ham. Han tok opp med meg om han burde satse på å skaffe seg nye kvinnelige bekjentskaper, eller om han skulle satse på noen han kjente fra før. På mannens ”vaskeseddel” sto det at han hadde vært temmelig nærgående særlig mot unge assistentleger og psykologer – han var også interessert i hunkjønn som var over skolepliktig alder. For meg var derfor gode råd dyre, og jeg kunne jo ikke si ”Ingen av delene”. Derfor sa jeg at en idé kanskje var å begynne fra grunnen av, ta seg veldig god tid, og se om han kanskje fant lykken etter hvert. Da så han svært anerkjennende på meg, nikket langsomt, og sa: ”Der var du inne på dybdepsykologien, Holden.” Men det gikk nok heller dårlig med utviklingen av kompetanse til å oppnå et parforhold, kanskje også fordi han ikke var av de mest delikate. Noe så grunnleggende som personlig hygiene var heller svak, og personalet måtte mase livet av seg for å få ham til å dusje og skifte underbukse hver 14. dag. Til tross for at vi nådde 1990-tallet, følte han seg aldri så kjekk som når han hadde kammet håret og brukt en halv tube Cheseline, altså den feteste hårkremen som noen gang har eksistert. Elvis ble amatør i forhold!

Til venstre hårkremen som min pasient sverget til. Til høyre en sjarmør som har fiffet seg opp med konkurrenten Brylcreem. Vi kan si at min pasient lå litt på etterskudd når det gjaldt å følge moten.

Når damene ikke kom til ham, måtte han komme til damene. Det gjorde han til de grader, nærmere bestemt til damer som jobbet på avdelingen. Baseline, som altså ikke er navnet på enda en hårkrem, viste at han ti ganger om dagen gjorde grove tilnærmelser, der han gikk rett på og grafset på de edlere deler både foran og bak. Resultatet ble stort sett hyl og

ørefiker, i alle fall de gangene det svake kjønn ikke hadde en lett rømningsvei eller noen kom til unnsetning, selv om han mente at han hadde lyktes med det én gang i 1969. For medpasienter var det stor underholding, og hans uunngåelige kallenavn ble Don Juan, nokså ironisk, må jeg vel si. Det hører med at mannen hadde mer enn et snev av asperger: En definitiv særinteresse var skuespilleren Odd Borg, og det var kanskje ikke tilfeldig at godeste Borg spilte nettopp kvinnebedårer i klassikere som ”Støv på hjernen” og ”Sønner av Norge”. Odd Borg var forbildet! Han kom inn på ham i alle mulige sammenhenger. En gang var han på omvisning på Oscarsborg festning utenfor Drøbak – den med Blücher dere vet. Der presterte han å spørre om Oscarsborg hadde noe med Odd Borg å gjøre, noe en hoderystende guide måtte avkrefte. Han hadde også klisterhjerne, og resiterte lange dikt utenat på strak arm. Da det var avslutningssamling for meg, dro han ”Erling Skjalgsson” av Per Sivle.

Stakkars mann – han var nok under sterkt press. Han var enebarn, og særlig moren var opptatt av at han skulle gifte seg, og føre slekten videre. Jeg ser ikke bort fra at noe hans sterke ”kjønnsdrift” skrev seg derfra. Uansett fikk vi omsider gjort en atferdsavtale med ham. Hovedingrediensen var to timer ”time out” på rommet, uten kaffe, tobakk og radio, hver gang han ikke lot damene være i fred – responsdefinisjon og reliabilitet var ikke noe problem. Så fikk han en kaffepose hver gang han hadde holdt seg en uke, sånn for syns skyld. Effekten av den siste faktoren var nok neglisjerbar, kanskje fordi han drømte for sterkt om kvinner i neglisjé. Derfor var det nok mest tale om kosmetikk, som for så vidt heller ikke er helt irrelevant i denne sammenhengen. Fiklingen gikk uansett ned fra 300 til én gang per måned. Damene var fornøyde, men for medpasienter ble det jo kjedeligere dager. Pasienten er for øvrig nevnt i kapittel 11 i min og Jonny Finstads bok om atferdsavtaler.

Men psykiateren mente at pasientens ”personlighet” var uendret. Det må jo ha betydd at han fortsatt var ”en fikler”. Det var han nok – det hadde kanskje jeg også vært, hvis det ikke var for visse betingelser som får meg til avstå. Jeg ser altså ikke bort fra at det dypt inni meg er en fiklerpersonlighet. Kanskje den kommer fram hvis jeg blir senil dement en gang?

Jeg runder av det psykiatriske tilbakeblikket med et av de beste eksemplene på seigt livsmot jeg kan huske. Det ligger i kortene at opphavspersonen er en langtidspasient. Se på denne perlen av en sang fra ca. 1980:

Presteseter-sang

(Melodi: Ned på Youngstorsvets basar)

Her er doktorer i fleng!
Legg deg – pasient – i seng!
Her er sykehus og skole, her er sola
”Fight for life”, og hold det ut!
Fiskedam, men ei blekksprut!
Nå er solskinn, men i går vi hørte tora!

Ambulanse, buss og bil!
Slik vi kom hit, uten tvil!
Sola står opp og ved kveld går ned i vesten!
Hvis du trist sku’ føle deg
syng og vær ei mere lei
Husk at du skal evig alltid elske NESTEN!

Er du kanskje lei og trist
attpåtil en pessimist?
Må vi skape liv og moro alle sammen!
Det er det vi drømmer om
være glad og ikke olm
Fri og glad skal kvinnen være, også mannen!

Se i nåde til oss ned
det vil vi til Gud nå be!
La oss holde sammen, syng, le og jubel!
Reinsvoll stasjon, fin og flott!
Vi på Reinsvoll har det godt
sender varme tanker ut i hele verda

Hipp hurra for alle oss!
Være venner, ikke slåss
Motto: Gud får styre for oss alle sammen
Da blir livet lyst og lett!
Bruk ditt hode og ditt vett
Her på Reinsvoll vil det da bli fryd og gammen!

Ellers ser jeg på hjemmesidene at det blir dagsseminar om atferdsavtaler den 11. november. Da går jeg ut fra at sedvanlig, avansert markedsføring er i gang, og at det blir storinnrykk av kunnskapshungrige personer fra regionen. Jeg må si at jeg er imponert av at lokallaget holder koken så godt som det gjør. Det får meg faktisk til å lure litt på hvilke faktorer som kan ligge bak suksessen, og jeg har noen forslag: For en stor del er det tale om en vennegjeng, eller i det minste et nettverk, som har holdt dette i gang. Det bidrar selvfølgelig til at det blir *hyggelig* å holde på med det. I den forbindelse har dere også fått til en flott balanse mellom det faglige og det sosiale. Dere har også vært flinke til å legge dere på et fornuftig ambisjonsnivå, med en passe mengde seminarer og temakvelder. I tillegg har dere klart å trekke inn nye folk i styre og stell – det er liksom ikke Tordenskiolds soldater som drar lasset år etter år, og som dermed er dømt til å gå lei. Det blir flere å spille på, selv om det kanskje ikke akkurat er lange ventelister av folk som vil inn. Nok en faktor er at dere er gode til å ”ta vare på hverandre”, som det heter, med en fin blanding av faglige og sosiale hendelser. Endelig holder dere på med noe som dere mener er viktig - dere *brenner* for saken. Hvis dere står på som dere har gjort, skal jeg prøve å gjøre mitt, og holde dere med tullprat her på BBC så lenge jeg orker!

Balanse mellom det faglige og sosiale, ja. Akkurat hva det faglige består i her, er kanskje vanskelig å si. Også på ”julebordet” i 2010, som ble holdt i januar og med ferdigpizza på menyen, sto det sosiale i høysetet. Her settes hornene på tyren. Kanskje et ritual for å innsette den nye lederen, Ulf Larsen?

Alt dette står i til dels sterk kontrast til de aller fleste av NAFOs lokallag som har kommet og gått i årenes løp, som regel etter nokså kortvarig eksistens. Noen hederlige unntak finnes, ikke minst Sør-Rogaland, som har stått på bra i lange perioder. Men Glåmdal og Nes tar kaka!

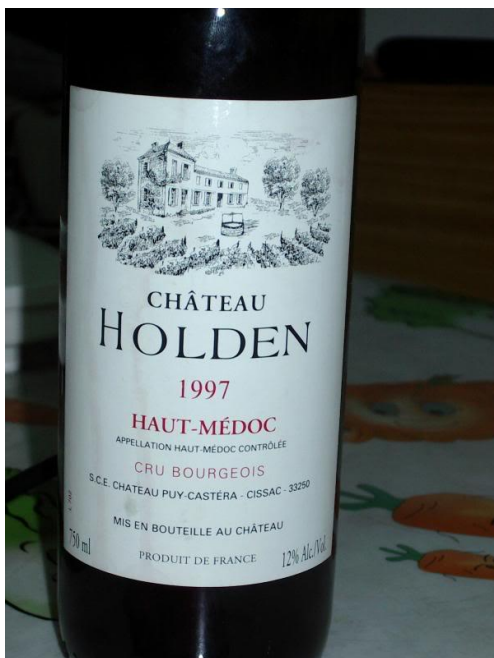
Når jeg er inne på NAFO, er jeg også fristet til å komme med en liten kommentar til noe som sto i siste nummer av NTA. I artikkelen ”Fra medlemsblad til vitenskapelig tidsskrift” redegjør Torunn Lian og Arne Terje Gulbrandsen for NAFOs norskspråklige tidsskrifters historie. Dette dreier seg altså om Diskriminanten, som etter 32 årganger ble til Norsk Tidsskrift for Atferdsanalyse fra og med 2006. I artikkelen er det en beskrivelse av situasjonen i Diskriminanten ved tusenårsskiftet. I tillegg til at navnene på medlemmene i redaksjonskomiteen nevnes, står det at ”Rutinene med å sende alle faglige bidrag til

fagfellebedømming ble en etablert del av redaksjonens arbeid og forutsetningene for å kunne bli opprettet som vitenskapelig tidsskrift var på plass” (s. 28). Dette er en framstilling jeg ikke kjenner meg *helt* igjen i. Siden jeg var første- eller eneforfatter av en mengde artikler fra for eksempel 2000 til og med 2005, mener jeg at jeg har en viss kjennskap til hvordan Diskriminantens fagfellevurdering fungerte i den perioden. På bakgrunn av dette vil jeg si at fagfellebedømmingen kanskje ikke var så gjennomført som det gis inntrykk av. Vi får vel ikke tro at meningen har vært å tone ned betydningen av de endringene som skjedde med overgangen til NTA. I alle fall står det også følgende: ”I 2005 skiftet tidsskriftet navn fra Diskriminanten til Norsk Tidsskrift for Atferdsanalyse. Daværende redaktør Børge Holden meldte tidsskriftet inn som vitenskapelig publiseringskanal og det ga uttelling i finansieringssystemet for universitet, høyskoler og helseinstitusjoner fra 2006” (s. 29). At navneskiftet skjedde i 2006, og ikke i 2005, betyr mindre. For øvrig får vi håpe at NTA klarer å gjøre seg gjeldende med bare to nummer i året. Ellers minner jeg om at det er tid for å forberede framlegg på Storefjell den siste helgen i april 2012!

Da får dere ha en fin høst så lenge. Høsten får meg til å tenke på en ”tjenestemottaker” fra Odalen som var med på omvisning i Gravberget kapell på Finnskogen. Etter at omviseren hadde sagt sitt, ble det åpnet for spørsmål. Det ble helt stille, før odølingen gjorde seg klar til å spørre. Omviseren ble fylt av forventninger, men ble kanskje litt lang i maska da odølingen lurte på følgende, enkle ting: ”Er det tippér hér?” (Er det tyttebær her?) Det er det visst i år, de fleste steder, så kom dere ut og sørg for vinterforsyningen. Så ses vi kanskje på Orrkjølen en tindrende klar høstdag. Der oppå er det pent!

21. september 2011

Børge Holden

Det går mot mørke høstkvelder. De kan jo være svært så koselige, ikke minst når man kan nyte noen edle dråper. Et glass rødvin er ikke å forakte. En annen ting er at jeg har ventet forgjeves på å få akkurat denne på treliterskartong på ”Systemen” i Charlottenberg.